

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BİR İNSAN HAKLARI SORUNU OLARAK TÜRKİYE'DEKİ ALEVİLERİN VE BEKTAŞİLERİN SORUNLARINA ARTAN İLGİSİ

Haydar EFE*

Özet

Günümüzde Avrupa Birliği insan haklarını evrensel bir değer olarak görmekte ve sınırları içinde ve dışında ve özellikle aday ülkelerle ilişkilerde insan haklarını teşvik etmektedir. İnsan haklarına ve azınlık haklarına saygı, bir aday devletin AB'ye üye olması için yerine getirmek zorunda olduğu Kopenhag Kriterleri içine alınmıştır. Bu kapsamda, AB din özgürlüğüne büyük önem vermektedir. Çünkü dini eşitlik ve dini özgürlük AB'nin temel ilkeleridir. Bu nedenle AB'ye üye olmak isteyen ülkeler AB standartlarını karşılamak zorundadır. Öte yandan, AB katılım süreci reformları teşvik etmekte ve Türkiye'de insan haklarının korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, Ekim 2005'ten beri üyelik müzakereleri yapmaktadır. AB, özellikle önemli ilerleme gerektiren din özgürlüğü alanı başta olmak üzere insan hakları standardını daha da geliştirmesi için Türkiye'yi teşvik etmektedir. Durum her yıl Avrupa Komisyonu tarafından değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Alevilerin statüsü Türkiye'de din özgürlüğü konusunda AB'nin ilgisinin merkezindedir. Bu raporlarda AB, Alevî ve Bektaşilerin karşılaştıkları sorunlara ve temel zorluklara atıfta bulunarak Alevilerin durumunu düzenli olarak gündeme getirmektedir. 1998 yılından beri Avrupa Komisyonu raporları özellikle Alevilerin ibadet yerleri (Cemevleri), Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapısı ve zorunlu din dersleri gibi devam eden güçlüklerle ilgili pek çok eleştiriler içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, din özgürlüğü, Alevî ve Bektaşî, Kopenhag kriterleri

EUROPEAN UNION'S INCREASING INTEREST IN THE PROBLEMS OF ALEWIS AND BEKTASHIS IN TURKEY AS A HUMAN RIGHTS PROBLEM

Abstract

Nowadays, the European Union sees human rights as a universal value and actively promotes them both within its borders and in its relations with outside countries, especially with candidate countries. Respect for human rights and minority rights in particular are included in the Copenhagen Criteria for accession, the requirement a candidate state must meet in order to become a EU member state. In this context, the EU also gives great importance to the freedom of religion because religious equality and freedom are the main principles of the Eu-

* Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı, Kars/Türkiye, efehaydar@gmail.com

ropean Union. Therefore, countries which apply to join the EU need to meet EU standarts. On the other hand, the EU accession process stimulates reforms and plays an important role in the protection of human rights in Turkey. Turkey has been negotiating membership with the EU since October 2005. The EU encourages Turkey to improve its human rights standards by stressing in particular the areas of freedom of religion where substantial progress is needed. In this context, the status of Alewis is central to European Union concerns about the freedom of religion in Turkey. Each year the situation is assessed by the European Commission. In these reports, the EU regularly cites the situation of Alewis as a concern by referring to the major difficulties they encounter. Since 1998, the Commission reports have contained many criticisms including continuing difficulties especially in the Alewi places of worship (Djem houses), structure of Presidency of Religious Affairs and compulsory religious education.

Keywords: European Union, freedom of religion, Alewî and Bektashi, Copenhagen criteria

Giriş

Alevîlik, Orta Asya’da ortaya çıkan ancak büyük ölçüde Türkiye’de gelişen ve insanı merkeze koyan bir inanç ve öğretileridir. İki önemli tasavvufçu olan Hoca Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaş Veli bu hareketin yaygınlaşmasında oldukça etkili olmuşlardır. Kaynağını Türk toplumundan ve tarihinden alan ve İslamiyet’in dallarından biri olarak kabul edilen bu inanç sistemi üzerinde özellikle tasavvufun ve bazı İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin etkileri görülmektedir.

Hümanist bir felsefe olan Alevîlik, İslamiyet içinde alçak gönüllülük, hoşgörü, demokrasi, akılcılık, modernizm, laiklik, evrensellik, kadın hakları, kadın-erkek eşitliği, ailede şiddete karşı olma, yetmiş iki millete aynı gözle bakma anlayışı gibi değerleriyle, Avrupa Birliği’nin başta çoğulculuk ve çeşitlilik gibi önem verdiği temel değerleriyle örtüşen bir öğretilerdir. Türkiye’de ikinci büyük topluluk olan, Kurtuluş Savaşı’nda, Cumhuriyetin kuruluşunda ve sonrasında Atatürk’e destek veren laik ve demokratik değerleri savunan Alevîler, (Poyraz,2005:503) dini özgürlükler alanında zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

Kuruluşuyla birlikte yönünü batıya çevirmiş, hep batı kurumlarını ve laiklik ve demokrasi gibi batılı değerleri benimseyen Cumhuriyetimiz “Medeniyet arzu edip de Batıya yönelmemiş millet hangisidir?” diyen Atatürk’ün çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma hedefi doğrultusunda insanımıza Avrupa değerlerini benimseyerek insanca, özgür ve eşit bireyler olarak yaşatabilmeyi amaçlamıştır. Ancak, geçen zaman içinde bu değerlerin ülkemizde yerleşmesi konusunda arzu edilen düzeye gelişmemiştir. Günümüzde Avrupa Birliği süreci, yarım kalan bu süreci tamamlamak için önemli bir fırsat olarak önümüze çıkmaktadır.

Avrupa Birliği’nin Birliğe üye olmak isteyen aday ülkelerdeki insan hakları standardının Birlik düzeyine çıkarılmasını sağlamak için üyelik için ön şart olarak getirmiş olduğu, başarılı bir teşvik mekanizması olarak görülen Kopenhag

Kriterleri'nin yanı sıra Avrupa Birliği, 1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye'ye adaylık statüsü vermiştir. Günümüzde, Türkiye'de insan haklarının durumu, Avrupa Birliği tarafından düzenli olarak izlenmekte ve söz konusu sorunlar her fırsatta gündeme getirilmektedir. Bu kapsamda Konsey, Komisyon ve Avrupa Parlamentosu gibi Birlik kurumları da din özgürlüğü kapsamında Alevilerin sorunlarıyla yakından ilgilenmektedir. AB'nin bu konudaki en önemli aracı 1998 yılından beri Türkiye hakkında her yıl düzenli olarak yayımladığı Avrupa Komisyonu Düzenli Raporları'dır. Büyük ölçüde düzenli raporlardan yararlandığımız çalışmamızda, AB ile yaşadığımız entegrasyon sürecinin, farklılıkların birer zenginlik olarak görülmesi ve inanç eşitliğinin de laikliğin bir gereği olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak Alevilerin sorunlarına çözüm bulunması konusu başta olmak üzere ülkemizde demokrasinin gelişimine ciddi katkılarda bulunmakta olduğu ortaya konulmaktadır.

Avrupa Birliği ve İnsan Hakları

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrupa Birliği, kendi içerisinde insan hakları konularıyla yakından ilgilenmeye başlamış; insan haklarına saygı, demokrasi ve hukukun üstünlüğü, AB'nin temel değerleri haline gelmiştir. Amsterdam Antlaşması'ndan beri de insan hakları Avrupa Birliği Antlaşması'nın 6. maddesinde sayılan üye devletlerin ortak değerlerinden biri olmuştur. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 7. maddesi ise ilgili üye devletlerin insan haklarını ihlal ettikleri zaman ya da insan haklarının ihlali yönünde açık bir risk oluştuğunda uygulanacak yaptırımların prosedürünü oluşturmuştur.

Birlik, yalnız kendi içindeki insan haklarıyla değil, tüm dünyada demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesini bir amaç olarak benimsemiştir. Sivil, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar üzerine odaklanan Birlik, tüm dünyadaki insan hakları sorunlarıyla yakından ilgilenmektedir. 120'den fazla ülkeyle imzaladığı ticaret ve işbirliği antlaşmalarının tümüne insan haklarıyla ilgili maddeler koymakta, otuzdan fazla ülkeyle insan hakları diyalogu geliştirmekte, bu kapsamda üçüncü ülkelerle insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için ortaklık yapma, uzman yardımı veya diyaloga dayanan bir yaklaşım kullanmaktadır. AB, insan hakları ihlalleri her nerede ortaya çıkarsa çıksın o ihlalleri yüksek sesle dile getirmeyi görev kabul etmektedir. Özellikle BM başta olmak üzere insan haklarını savunan tüm uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak tüm dünyada insan haklarının gelişimine katkıda bulunmaktadır (2002Yılı İlerleme Raporu,2002).

Tüm dünyadaki insan haklarının durumuyla ilgilenen AB, Birliğe üye olmak isteyen aday ülkeler için de insan haklarına saygıyı bir üyelik önkoşulu olarak getirmiştir. AB, aday ülkelere Haziran 1993'de Kopenhag Zirvesi'nde kararlaştırılan ve aday ülkelerin üye olabilmeleri için gerçekleştirmeleri gereken ve 'aday ülkelerin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıkların korunmasını ve azınlıklara saygı gösterilmesini teminat altına alan kurumların istikrarını' sağlamak

olarak özetlenebilecek siyasi kriterleri yerine getirmelerini üye olabilmeleri için önkoşul olarak ileri sürmüştür.

AB'nin tüm dünyada insan hakları ve demokrasiyi geliştirici rolü uluslararası toplumun da dikkatini çekmiş Norveç Nobel Komitesi tarafından verilen 2012 Nobel barış ödülüne 60 yıldır Avrupa'da barış, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesine yaptığı katkılar nedeniyle Avrupa Birliği layık görülmüştür (Nobel Peace Prize, 2012). Ödül duyurusunda AB'nin Türkiye'de demokrasinin gelişimine yaptığı katkılar da ifade edilmiş, geçtiğimiz on yıl içinde Türkiye'nin AB'ye üyeliği olasılığının Türkiye'deki demokrasi ve insan hakları geliştirdiğinin altı çizilmiştir.

Avrupa Birliği, Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle birlikte Türkiye'deki demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesi konularında temel faktör durumuna gelmiştir. Türkiye, bu sayede anayasasında ve diğer yasalarında önemli değişiklikler yapmıştır (Kubicek,2005:361). Avrupa Birliği üyelik sürecinin başlamasıyla beraber Aleviler, dernekler, vakıflar ve akademisyenler yoluyla sorunlarını daha rahat ve daha sık gündeme getirmeye başlamışlardır.

2. Komisyon'un Türkiye İlerleme Raporları'nda Alevilerin Sorunları

Çalışmada en başta ilerleme raporları olmak üzere Konsey kararlarından, katılım ortaklığı belgelerinden, Avrupa Parlamentosu kararlarından ve Avrupa Parlamentosu'nda tartışılan Alevilerin sorunları ile ilgili yazılı ve sözlü sorulardan yararlanılmıştır. Avrupa Birliği aday ülkelerle ilişkilerinde özellikle Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ilerleme raporlarına dayanmakta ve dolayısıyla temel izleme mekanizması olarak kullanmaktadır.

İlk ve en kısa ilerleme raporu olan 1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda Türkiye'deki Alevi Müslümanları en az 12 milyon kişi olarak tahmin edildiği ve Sünni din adamlarının aksine, hükümetten maaş alan Alevi din adamları olmadığı tespitinde bulunulmuştur (1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 1998).

Türkiye'nin 11-12 Aralık 1999 tarihindeki Helsinki Zirvesi'nde adaylık statüsünü kazanmasıyla birlikte Avrupa Birliği Türkiye'nin sorunlarıyla daha yakından ilgilenmeye başlamış, Türkiye'deki demokrasi ve insan hakları sorunlarının tümüyle ilgilenirken Alevilerin sorunlarına da duyarsız kalmamıştır. Aleviler de bu süreçte sorunlarını daha yüksek sesle ifade etme fırsatı bulmuşlardır. Avrupa Birliği, bu kapsamda, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği yetkililerinden Patrick Simonet ile Pir Sultan Abdal Dernekleri Başkanı Ali Balkız ve Cem Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi Doğan Bermek arasında 2000 yılının Haziran ayında bir toplantı gerçekleştirmiştir. Ancak bu toplantı Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nca 'Türkiye'nin etnik ve dini hassasiyetlerini dikkate almayan bir girişim' olarak nitelenmiştir (Milliyet,

02.02.2010). Karen Fogg ise konu ile ilgili olarak Alevilerle ilk kez görüşülmediğini ve her yıl yayınlanan ilerleme raporlarında Sünni olmayan gruplarla ilgili bir bölümün yer aldığını belirtmiştir (Milliyet,02.02.2010).

1999 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda insan hakları ve azınlıklar konusunda ciddi eksiklikler olduğu belirtilerek din özgürlüğü bakımından Lozan Antlaşması ile tanınan dinsel azınlıklar ve diğer dinsel azınlıklar arasında bir muamele farklılığının halen mevcut olduğunun altı çizilmiştir (1999 İlerleme Raporu,1999:64).

8 Kasım 2000 tarihli üçüncü İlerleme Raporu'nda Türkiye'de demokratik sistemin temel niteliklerinin var olmasına rağmen yaşanan son gelişmelerin, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni karşılayamadığını gösterdiği, insan hakları ve azınlıkların korunması bakımından ciddi eksikliklerin var olduğunun altı çizilmiştir. "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" başlıklı bölümde ise Alevilere yönelik resmi yaklaşımın değişmediği belirtilerek Alevilerin şikâyetlerinin, Sünni camilerin ve dinsel vakıfların inşası için mali destek sağlanmasına rağmen Alevilerin Cemevlerinin tanınmaması ve yardım yapılmaması, okullarda ve ders kitaplarında Alevî kimliğini yansıtmayan zorunlu din eğitimi verilmesi konularında yoğunlaştığının altı çizilerek "son derece hassas" olan bu sorunlar hakkında açık bir tartışmaya girmenin artık mümkün olması gerektiği belirtilmiştir (2000 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 2000).

2001 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda gayrimüslim topluluklara yönelik olumlu bir yaklaşım olduğu ancak bu yaklaşımın Sünni olmayan Müslümanları da içerecek şekilde bütün dini topluluklara genişletilmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu raporun din özgürlüğüyle ilgili bölümünde ise Sünni olmayan Müslümanların durumlarında herhangi bir iyileşme görülmediği, Alevilere yönelik resmi yaklaşımın değişmediği, Alevilerin taleplerinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından dikkate alınmadığının altı çizilerek "Alevî vatandaşların şikâyetleri özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarının Alevî kimliğine yönelik bilgiler içermemesi ve devlet tarafından yapılan mali yardımların sadece Sünnî Müslümanların ibadet yerlerinin inşası ve dini vakıflara tahsis edilmesi yönünde yoğunlaşmakta" olduğu belirtilmiştir (2001 Yılı İlerleme Raporu, 2001).

Ayrıca, söz konusu ilerleme raporunda Komisyon, Türkiye'nin Birlik mevzuatının benimsenmesi için bir ulusal program hazırlanmasını ve bu ulusal programda Lozan'da azınlık olarak sayılmayan dini azınlıkları Müslüman ve gayrimüslim toplulukları da içerecek dini özgürlükleri garanti altına alacak bir eylem planı yapmasını önermiştir. 2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" başlıklı bölümde Aleviler konusunda gelişme olmadığı belirtilmiştir. Dernek kurma ve barışçıl toplantı yapma özgürlüğü konusunda ise "Alevî ve Bektaşî

Oluşumları Birliği Kültür Derneği'nin Anayasa'nın 14. ve 24. maddeleri ve Dernekler Kanunu'nun 5. maddesi uyarınca, Müslüman dini topluluklarına atıf yapacak şekilde Alevî veya Bektaşî adı altında dernek kurulamayacağı gerekçesiyle feshedilmesini" eleştirmiştir (2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 2002).

Ayrıca, 2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nun kültürel haklar alanında Alevî Bektaşî Kuruluşları Birliği Kültür Derneği'nin kapatılması konusunda bir program yapılmasını takiben Mayıs Ayı'nda RTÜK'ün "Anadolu'nun Sesi" programına 180 günlük bir yayın durdurma cezası vermesi de bir olumsuz gelişme olarak not edilmiştir.

Her yıl daha uzun ve derinlikli olmaya başlayan Komisyon İlerleme Raporları, Türkiye'deki Alevîlerin durumuyla ilgili daha detaylı değerlendirmelere yer vermeye başlamıştır (Toktaş,2006:496). Bu kapsamda, 2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, din özgürlüğü konusunda reform paketiyle getirilen değişikliklerin henüz istenen etkiyi yaratmadığı ve uygulayıcı makamların ilgili hükümleri çok kısıtlı bir şekilde yorumlamaları nedeniyle, din özgürlüğünün Avrupa standartlarına kıyasla çok ciddi kısıtlamalara tabi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Sünni olmayan Müslüman toplulukların durumu söz konusu olduğunda, Alevîlere ilişkin bazı değişiklikler olduğu, daha önce yasaklanan Alevî ve Bektaşî Dernekleri Federasyonu'nun Nisan 2003 itibariyle yasal statüye kavuştuğu ve faaliyete geçtiği, ancak Alevîlerin Diyanet Kurumu'nda temsil edilmeleri ve Alevî kimliğinin okullarda verilen zorunlu din eğitiminde tanınmasına dair sorunların devam ettiği belirtilmiştir (2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporu,2003).

Alevîlerin hala bir Müslüman azınlık olarak kabul edilmediğinin altını çizen 2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda Sünni olmayan Müslüman azınlıkların statüsünde hiçbir değişiklik olmadığı, Alevîlerin resmen dini bir topluluk olarak tanınmadığı, Alevîlerin, ibadethanelerini açarken genellikle güçlülerle karşılaştıkları ve okullardaki zorunlu dini eğitimin, Sünni olmayan kimlikleri tanımadığının altı çizilmektedir. Bir Alevî çocuğunun anne ve babası, zorunlu dini eğitim konusunda AİHM'de dava açmıştır. Bir çok Alevînin, Türkiye'nin laik bir devlet olarak bütün dinlere eşit muamele yapması gerektiğini ve şu anda Diyanet aracılığı ile yapmakta olduğu gibi belirli bir mezhebi (Sünniler) doğrudan desteklememesi gerektiğini belirtmektedir (2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 2004). Söz konusu raporda Alevîlerin azınlık olarak nitelenmesine azınlık teriminin olumsuz bir anlam içermesi, adeta "Türkiye'nin bütünlüğü için bir tehlike olarak görülmesi nedeniyle Alevîlerin azınlık değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran "asli unsur" oldukları" gerekçesiyle ve çoğu Alevî temsilcileri itiraz etmiştir (Poyraz,2006:10).

2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nun "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" başlıklı bölümünde din özgürlüğü konusunda mevzuat ve uygulamada çok sınırlı bir ilerleme kaydedildiği belirtilerek Alevî toplumunun ibadet yerlerinin tanınması, ilgili devlet organlarında temsil edilmeleri ve zorunlu din eğitimi gibi ko-

nularda sorunlarla karşılaşmaya devam ettikleri, Diyanet tarafından temsil edilmemeleri ve bir dini topluluk olarak tanınmamaları durumunun devam ettiği, kendi ibadet yerlerini açarken hala sorunlarla karşılaştıkları, Cemevlerinin yasal statüsünün bulunmadığı ve ilgili otoritelerden mali destek alamadıkları belirtilmiştir. Ayrıca, Ocak 2005'te Alevilerin Ankara'da bir Cemevi kurma talebine Cemevi'nin bir ibadet yeri olmadığı gerekçesi ile izin verilmediği ve Alevilerin taleplerine rağmen Diyanet başta olmak üzere ilgili makamlar mevcut uygulamayı değiştirme ihtiyacı duymadıkları, Alevi çocukların okullarda kendi farklarını gözetmeyen zorunlu Sünni eğitime tabi tutuldukları şeklinde bir dizi eleştiriler sıralanmıştır (2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 2005).

Rapor, Avrupa Konseyi Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun Şubat 2005'de yayımlanan Türkiye hakkındaki üçüncü raporuna atıfta bulunularak söz konusu raporda din eğitiminin seçmeli yapılmasının veya tüm dini kültürleri kapsayacak şekilde düzenlenmesinin tavsiye edildiğinin altı çizilmiştir. Rapor'da ayrıca, Türkiye'ye göre azınlıkların yalnızca gayrimüslim topluluklardan oluştuğu, resmi makamlar tarafından Lozan Antlaşması çerçevesinde görülen Musevi, Ermeni ve Rumlar olduğu; ancak Türkiye'de ilgili uluslararası ve Avrupa standartları ışığında azınlık olarak tanımlanabilecek başka toplulukların da var olduğu belirtilmiştir.

2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda din özgürlüğü konusunda, ibadet özgürlüğüne genel anlamda saygı gösterilmeye devam edildiği; ancak Alevilerin durumunda herhangi bir değişiklik olmadığı, Alevilerin kendi ibadet yerlerini (cemevleri) açarken zorluklarla karşılaştıkları, Cemevlerinin ibadet yeri olarak tanınmadığı ve yetkili makamlardan hiçbir mali destek alamadığı, Alevi çocukların okullarda kendi özelliklerini gözetmeyen zorunlu dini eğitime tabi tutuldukları ve Alevilerin ayrımcı uygulamalarla karşılaşmaya devam ettiklerinin altı çizilmiştir (2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 2006).

2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda, inanç ve ibadet özgürlüğüne verilen garantilerin genel olarak devam ettiğini; ancak Alevilerin cemevleri açmakta zorlukla karşılaşmakta olduğunu, cemevlerinin ibadet yerleri olarak tanınmadığı ve yetkililerden maddi yardım alamadığı gibi şikâyetler belirtilmiştir. Ayrıca din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin zorunlu olduğu, Alevi bir ailenin başvurusu üzerine AİHM 9 Ekim 2007 tarihinde 1 No'lu protokolün 2. maddesinin (eğitim hakkı) ihlal edilmiş olduğuna oybirliğiyle karar verdiği hatırlatılarak Mahkeme'nin kararıyla, hükümetin bu derslerin Türk toplumunda geçerli olan dini çeşitliliği dikkate almadığına, "Türkiye'de dini eğitim müfredatının demokratik bir toplumda olması gereken tarafsızlık ve çoğulculuk kriterlerine uygun olmadığına ve ebeveynlerin inançlarına saygı duyulmasını sağlayabilecek uygun bir yöntem olmadığına karar" verdiği ve Türkiye'nin iç mevzuatını AİHM ile uyumlandırması gerektiği şeklinde bir karar verdiği hatırlatıldı (2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu).

Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ilgili 2007 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de din özgürlüğü konusunda "Türk ve yabancı uyrukluların din özgürlüğü haklarını kullanabilmeleri konusunda eşit davranılmasının sağlanması" gerektiği vurgulanmıştır (2007 Katılım Ortaklığı Belgesi, 2008). Türkiye'de dini özgürlüklere ilişkin olarak, ibadet özgürlüğüne saygının genel olarak sürdüğünün ancak Alevilerin eğitim ve ibadethane dahil olmak üzere aynı sıkıntıları yaşamaya devam ettiğinin altını çizen 2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Hükümetin Alevilerle diyalogun geliştirilmesi ve kaygılarına cevap verilmesi konusunda bir girişim başlattığı ve bir ilk olarak bir belediye meclisinin bir cemevini ibadethane olarak kabul etmesi ve camilerle aynı tarifeden su faturası verilmesi uygulamasını başlatmış olmasını not etmiş, ancak hükümetin bu insiyatifinin tam olarak uygulanmadığı ve Alevilerin genel olarak, başta eğitim ve ibadethanelere ilişkin olmak üzere mevcut sıkıntıları yaşamaya devam ettikleri belirtilmiştir.

Raporda Alevilerin sorunlarının devam ettiği, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 24. maddesine göre din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu olduğu; ancak, mevcut 1982 Anayasası yürürlüğe girmeden önce bu durum böyle olmadığı belirtilerek; Ekim 2007'de bir Alevi ailenin başvurusu üzerine AİHM'in, bu derslerde dinlere genel bir bakış sağlamakla kalmayıp; kültürel uygulamaları da dahil olmak üzere İslam inancının temel prensiplerinin öğretildiği hükmüne vardığı hatırlatılarak Mahkeme'nin, Türkiye'den müfredatını ve iç mevzuatını AİHS'nin 1.Protokol'ünün 2. maddesi ile uyumlu hale getirmesini istediğinin altı çizilmektedir. Bu AİHM hükmünün uygulanması gerektiğine dikkat çekilerek Ağustos 2008'de bir Alevi Federasyonu'nun, bu hükmün uygulanmadığı ve ders kitaplarının bir kısmı yanlış yönlendirmelere de neden olabilecek şekilde yeni ders kitaplarının Aleviler hakkında yanlış bilgiler içerdiği iddiaları ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne başvurmuş olduğu ve Mart 2008'de iki farklı davada Danıştay'ın Alevi ailelerin çocuklarının bu din derslerinden muaf olması yönünde karar verdiği belirtilmiştir. Ayrıca, Alevi ibadethaneleri (Cemevleri) ile ilgili olarak mahkemelerde bekleyen iki dava bulunduğu ve her iki davanın da Alevilerin Cemevi inşaatı için arazi taleplerinin reddedilmesiyle ilgili olduğu belirtilmiştir (2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 2008).

2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nun "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" başlıklı bölümünde din özgürlüğü konusunda, ibadet özgürlüğüne genel olarak saygı gösterilmesine devam edildiği belirtilerek Aralık 2008'de Kültür Bakanı'nın, ilk Alevi Enstitüsü'nün açılışına katılarak geçmişte devletin yol açtığı acılar nedeniyle Alevilerden özür dilediği vurgulanmıştır. Ayrıca, Ocak 2009'da Başbakan'ın Alevilerin iftar yemeğine katıldığı hükümetin Alevilerin sorun ve beklentilerinin açıkça tartışılmasına yönelik çalıştaylar düzenlediği ve bu girişimlerin Alevilerce olumlu karşılandığı, ayrıca kamu yayın kuruluşunun Alevilerin muharrem orucu üzerine bir dizi program yayınladığı belirtilmiştir. Diğer bir sembolik jest ola-

rak Kültür Bakanlığı'nın 1993 olaylarının mağdurları anısına Sivas'ta Madımak Otelinde bir kültür merkezinin kurulmasını tartışmaya açtığı, üç belediye meclisinin Cemevlerini ibadet yerleri olarak tanınmasına rağmen, bu evlerin ibadet yeri olarak tanınmaması yönündeki genel politika değişmediğinin altı çizilmiştir (2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu,2009).

Ankara, Antalya ve İstanbul'daki idare mahkemelerinin, Alevî öğrencilerin zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinden muaf tutulmaları yönünde kararlar verdiği; İzmir İdare Mahkemesi'nce verilen benzer bir kararın Danıştay tarafından onandığı hatırlanmaktadır, bununla birlikte din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin ilk ve orta dereceli okullarda halen zorunlu olduğu, Ekim 2007'de AİHM'in Türkiye'den müfredatını ve mevzuatını AİHS'nin 1. protokolünün 2. maddesi¹ ile uyumlu hale getirmesini istediğinin altı çizilmektedir (2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu,2009).

Rapor sonuç olarak, hükümetin Alevîlerle bir diyalog başlatmasına rağmen Alevîlerin belirli sorunlarının hala çözüm beklediği, dolayısıyla Alevîlerin ve gayrimüslim cemaatlerin aşırı bir kısıtlama olmaksızın faaliyet göstermelerine imkan tanıyacak şekilde AİHS ile uyumlu bir yasal çerçevenin oluşturulmasının gerektiği ve dini özgürlüklerin tümüyle uygulanmasına elverişli bir ortam yaratılması için daha fazla çabaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda din özgürlüğü bölümünde Alevî toplumuna yönelik açılımın devam ettiği, Alevî temsilcileri ile yedi çalıştay yapıldığı belirtilmiştir. Cem Evleri ile ilgili olarak, iki davanın sonuçlanmış ve başvuruların reddedilmiş olduğu belirtilerek Mayıs 2010'da, bir Cem Evinin tüm iç hukuk yollarını tükettikten sonra AİHM'ne başvurduğu, Cem Evlerinin bazı belediye meclisleri tarafından fiilen ibadet yeri olarak tanınmaması yönündeki genel politikanın değişmediği vurgulanmıştır. Sonuç olarak Alevîlerle olan diyalogun devam etmekle birlikte henüz bir sonuç vermediği ve Alevîlerin tüm gayrimüslim cemaatlerin gereksiz kısıtlamalar olmaksızın faaliyet göstermelerine yönelik AİHS ile uyumlu bir hukuki çerçevenin henüz oluşturulmadığının altı çizilmiştir (2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu,2010).

2011 Yılı İlerleme Raporu'nda Alevîlerin sorunlarıyla ilgili olarak "2009 Alevî açılımı kapsamında gerçekleştirilen yedi çalıştayın sonunda Mart 2011'de nihai bir rapor yayımlandığı, ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Alevîlikle ilgili bilgileri de içeren yeni bir din eğitimi kitabı yayımladığı, bu kitapların, 2011-2012 öğrenim yılından itibaren kullanılmaya başlanacağı belirtilerek, az sayıda belediye meclisinin, fiilen Cemevlerini ibadet yeri olarak tanıdığı belirtilmiştir. Ayrıca, Sivas ilindeki Madımak Otelinin kamulaştırıldığını, Alevîlerin otelin müzeye dönüştürülmesini talep ettikleri belirtilmiştir. Sonuç olarak, 2010 Yılı İlerleme Raporu'nda olduğu gibi Alevîlerle olan diyalogun devam etmekle birlikte henüz bir sonuç vermediği ve Alevîlerin tüm

gayrimüslim cemaatlerin gereksiz kısıtlamalar olmaksızın faaliyet göstermelerine yönelik AİHS ile uyumlu bir hukuki çerçevenin henüz oluşturulmadığının altı çizilmiştir (2011 Yılı Türkiye İlerleme Raporu,2011).

Komisyon'un Türkiye İlerleme Raporları'nın tümü genel olarak değerlendirildiğinde, on dört raporun tümünde söz konusu sorun gündeme getirilmesine rağmen çözüm konusunda önemli bir mesafe katedilememiştir. Söz konusu çözüm bulunamadığı takdirde, gelecek yıllardaki raporlarda da bu konunun çözülmesi gereken bir sorun olarak Türkiye'nin önüne getirileceği kesindir. Ancak, Türkiye tarafından 2001, 2003 ve 2008 yıllarında hazırlanan Ulusal Programlarda da Alevilerin sorunları hakkında herhangi bir taahhütte bulunulmamıştır.

3. Alevilerin Sorunlarını Konu Alan Bazı Avrupa Parlamentosu Kararları

Alevilerin sorunları, ilerleme raporları, katılım ortaklığı belgelerinde yer almasının yanı sıra Avrupa Parlamentosu'nda da yazılı ve sözlü sorularla tartışılmaya başlanmıştır. 1979'dan beri doğrudan seçimlerle oluşan zaman içinde rolü ve gücü artan Avrupa Parlamentosu, tüm dünyadaki insan hakları sorunlarıyla yakından ilgilenmekte ve AB içinde Türkiye'yi en fazla eleştiren kurum olarak bilinmektedir. Alevilerin sorunları kapsamında örneğin, Alevî-Bektaşî Kuruluşları Birliği'nin kapatılması konusu, Avrupa Parlamentosu'nun gündemine Türk kökenli AP milletvekili Feleknaz Uca tarafından getirilmiştir. Uca, kararın çoğulcu demokrasiyle uyuşmadığı gerekçesiyle Komisyon'un görüşünü sormuş, Komisyon adına Günther Verheugen, 29 Nisan 2002'de verdiği yanıtta söz konusu sorunun Türkiye ile AB arasındaki siyasi diyalogun önemli bir parçasını oluşturduğunu belirtmiştir.

Ayrıca, 2004 yılı Aralık ayında Avrupa Parlamentosu'nda Camiel Eurling tarafından hazırlanan "2004 Yılı Düzenli Raporu ve Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Avrupa Komisyonu'nun Tavsiyesi Üzerine" yayımlanan raporda (A6-0063/2004 final) Türkiye'nin dini özgürlükleri güçlendirmesi için bütün dini topluluklara ve azınlıklara eşit muameleyi hızla garanti edecek reformlar yapması gerektiğini belirtmiştir. Rapor, Türkiye'yi bütün dini topluluklar ve dini azınlıklar için güçlükler yaratmama ve onlara karşı bütün ayrımcı işlemlere derhal bir son vermeye çağırılmış ayrıca, Cemevlerini bir ibadethane olarak tanımaya, bütün dini eğitimin gönüllü olması ve yalnız Sünni mezhebi kapsamaması dahil olmak üzere Alevileri tanımaya ve korumaya çağırmıştır (European Parliament Report on the 2004 regular report,2004).

Türkiye'deki din özgürlüğü ve bu kapsamda Alevilerin sorunları Türkiye- AB Karma Parlamento Komisyonu'nun gündemine de gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye-AB KPK'nun 2005 yılındaki 53. toplantısında da konu gündeme gelmiş, Avrupa Parlamentosu Delegasyonu, gayrimüslimlerin yanı sıra Alevilerin karşılaştığı sorunları da gündeme getirmiş, Türkiye'den din özgürlüğü konusundaki politika-

larını gözden geçirmesi istenmiştir. Toplantıda Cemevlerinin açılışında karşılaşılan bürokratik engellerin ortadan kaldırılması ve ilköğretim okullarında zorunlu din derslerinin kaldırılması konusu da gündeme getirilen diğer konulardır.

Alevîlerin sorunları konusunda 2007 yılında yaşanan önemli bir gelişme, Hasan ve Eylem Zengin'in Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açtıkları davanın sonuçlanmasıdır. 2 Ocak 2004 tarihinde AİHM'e yapılan başvurudan kaynaklanan Hasan ve Eylem Zengin-Türkiye Davası (no:1448/04, Strazburg;2007) ile davacılar, Türkiye'de din kültürü ve ahlak bilgisi konularında zorunlu derslerin okutulma şeklinin AİHS'nin 1 Nolu Protokol'ünün 2. maddesi ve AİHS'nin 9. maddesi uyarınca güvence altına alınan haklarını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, Alevî öğrencilerin bu derslerden muaf tutulması yönteminin uygun bir yöntem olmadığı ve din derslerinde öğretilenin çocukların üzerinde okul ile kendi değerleri arasında bağluluk çatışmasına yol açabileceğini haklı olarak düşünebilecek ebeveynlere yeterince koruma sağlamadığı sonucuna varmıştır. Din dersinden muafiyet işlemi, farklı dini ve felsefi inanışlara sahip ebeveynlerin çocukları için uygun bir seçim yapma imkanının öngörülmediği koşullarda geçerlidir. Din dersinden muafiyet işleminin, farklı dini veya felsefi inanışlara sahip aileleri ağır bir yük altına sokabildiği ve onları, çocuklarının din dersinden muaf tutulmaları için dini yada felsefi inanışlarını ifşa etmeye mecbur bıraktığı (Eylem Zengin-Türkiye Davası no:1448/04, Strazburg;2007) gerekçesiyle AİHM, AİHS'ne ek 1 Nolu Protokol'ün 2. maddesinin ikinci cümlesi çerçevesinde başvuranın haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

13 Haziran 2007'de Avrupa Parlamentosu'nda gerçekleştirilen "Alevîler Nasıl Bir Türkiye İstiyor?" ve "Farklı Kimlikler ve İnançlar Nasıl arada Yaşar?" başlıklı bir konferansta Avrupa Birliği Komisyonu'nun Genişleme Genel Müdürlüğü Türkiye Masası Başkanı Christian Daniellson, Türkiye'nin Alevîler olmadan değerlendirilemeyeceğini belirterek, Alevîlerin sorunlarının Türkiye'nin yıllık ilerleme raporlarında sürekli yer aldığını ve Alevîlere yer verilen raporlarda birinci konunun inanç özgürlüğü bağlamında Cemevleri ve diğerinin de zorunlu din dersleri uygulaması olduğunu belirtmiştir. Daniellson, bu ikisinin de aynı zamanda AB'nin siyasi kısıtları olduğunu, Avrupa Birliği'nin Cemevlerinin ibadethane olarak görmek istediğini ve bu konularda sivil toplum kuruluşlarıyla ve Alevî örgütleriyle temaslarının sürdüğünü sözlerine ekledi. Aynı toplantıda Joost Lagendjik, hem inanç özgürlüğü hem de Cemevleri ile ilgili Alevîlerin taleplerinin son derece anlaşılır olduğunu ve bu talepler için gerekli değişikliklerin yapılması gerektiğini dile getirmiştir. İlerleme Raporu'nda yer almayan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ise laiklik anlayışı açısından ilginç bir kurum olduğunu ve devlet kurumlarının bütün dinlere eşit mesafede olması gerektiğini ve laik bir ülkede böyle bir kuruma gerek olmadığını da altını çizmiştir (ABhaber, 2007).

16 Eylül 2008 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda Komisyon'a 13 Ağustos 2008'de Alevî Bektaşî Federasyonu'nun zorunlu din dersleri konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne başvurmasını ve AİHM'nin 1. Protokolü'nün 2. mad-

desinin uygulanmasını istemeleri konusunda Komisyon'a sorulan soruya Komisyon adına 23 Ekim 2008'de yazılı bir cevap verilmiş, Komisyon'un bu durumun farkında olduğunu ve "Mahkemenin Türkiye'den eğitim sistemini ve iç mevzuatını İHAS ile uyumlu duruma getirmesini istediği ve Türkiye'nin AİHM'nin kararını uygulaması gerektiği belirtilmiştir. Türkiye'nin dini özgürlüğün de içinde bulunduğu İHAS tarafından garanti edilen bütün hakları sağlaması gerektiğini ve bunun Avrupa Birliği'ne ülkenin katılımı için bir ön koşul olduğunu belirtmiştir.

Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 27-28 Kasım 2008'de gerçekleştirilen 60. toplantısında Alevilerin sorunlarına değinen Lagendjik, Türkiye'nin birinci sınıf demokrasi olması için reform sürecini hızlandırması gerektiğini belirtmiştir (European Parliament EU-Turkey Joint Parliamentary Committee 60th Meeting, 2008). 2009 yılının 23-26 Kasım tarihlerinde Avrupa Parlamentosu'nun genel kurul oturumlarında AB üyeliğine aday ülkeler konusunda Türkiye ile ilgili bölümde Avrupa Parlamentosu'nun üyelerinin Türkiye'de Alevilerin din özgürlüğü alanında sınırlı bir ilerleme olmasından üzüntü duyduğu belirtilmiştir. Ayrıca, 23 Kasım 2009 tarihinde Balkan ülkeleri, İzlanda ve Türkiye ile ilgili Komisyon'un 2009 Genişleme Strateji Belgesi üzerine bir karar tasarisının Türkiye bölümünde de Alevilerin sorunları gündeme getirilmiştir. Söz konusu raporda "din özgürlüğü alanındaki sınırlı ilerlemeden üzüntü duyulduğu ve Türkiye'den Alevi toplumunun ve diğer gayrimüslim toplulukların uygunsuz kısıtlamalar olmaksızın faaliyet göstermesi için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumlu bir hukuki çerçeve oluşturulması istenmiştir.

Haziran 2010'da Brüksel'de AP'de Alevilerin sorunları hakkından bilgi veren Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu (AABK) Alevilerin sorunlarını altı madde altında sıraladı: Diyanetin statüsü, zorunlu din dersleri, Cem Evlerinin statüsü, Alevi köylerine cami yapılması, Alevi dergâhlarının sahiplerine verilmesi. Toplantıda AP üyesi Hollandalı Denis de Jong din özgürlüğünün Türkiye'de tesis edilmesi gerektiğinin altını çizerek Alevilerin sorunlarını AP'de gündeme getireceklerini bildirdi. Yeşillerden AP üyesi Franziska Keller ise Madımak'ın müze olması gerektiğini söyledi (ABHaber, 24.06.2010).

Hollandalı Hristiyan demokrat parlamenter Ria Oomen Ruijten'in hazırladığı Türkiye'nin 2009 yılında AB üyelik sürecinde kaydettiği gelişmelere ilişkin rapor, Türkiye'yi Kopenhag Kriterleri'ni tam olarak karşılamak için çabalarını devam ettirmeye ve cinsiyet, ırk, etnik köken, din, inanç ve cinsel tercih ayrımı yapmadan herkesin eşitliği temelinde Türk toplumunu bütünleştirmeye çağırmıştır. Hükümetin Alevilerin de içinde olduğu dini toplulukların temsilcileriyle diyaloga girmesinin desteklendiğini ancak, düzenli ve yapıcı bir diyalog mekanizmasının kurulmasını ve bu önemli adımların ve jestlerin önemli reformlarla desteklenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirme ve somut reformlar gerçekleştirme konusunda sınırlı ilerleme kaydettiğini belirten söz konusu rapor,

Cemevlerinin Aleviler için ibadet yeri olarak tanınmasını ve okullarda zorunlu din eğitimi gibi konularda hükümeti mevcut durumu düzeltmeye çağırmıştır (European Parliament Resolution Turkey's Progress Report 2009, 2010).

2011 Temmuz ayında AP'de bir soru önergesini yanıtlayan AB Komisyonu Üyesi Stefan Füle, Türkiye'nin Alevî açılımının somut sonuçlarının görülmediğini belirterek Türkiye'ye dini özgürlükler konusunda eleştiriler yöneltti. Füle, Türkiye'nin henüz Alevî cemaati ile Müslüman olmayan dini cemaatlerin karşısına orantısız engeller çıkarılmadan çalışmalarını sağlayacak olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusundaki yasal çerçeveyi henüz oluşturmadığını, AB Komisyonu'nun bunu görüşmelerde düzenli olarak gündeme getirdiğini bildirdi. Füle ayrıca AB ile katılım müzakerelerinde bulunan bir ülke olarak Türkiye'nin insan haklarını teminat altına alması gerektiğini, bunlar arasında tüm vatandaşları için dini özgürlük hakkının bulunduğunu da bildirdi (ab-ilan.com,2011).

Yine Aralık 2011'de AP Hıristiyan Demokrat Grubu üyesi Ria Oomen Ruijten yeni bir Türkiye raporu hazırladı. İçerik olarak önceki raporlara çok benzeyen raporda Türkiye'ye Alevî ibadet yerlerinin tanınması dahil olmak üzere din özgürlüğü alanında da reformlara devam etmesi çağrısında bulunmaktadır (European Parliament Resolution on the 2011 Progress Report on Turkey, 2011).

4. Son Gelişmeler ve Yapılması Gerekenler

Dönemin hükümeti, ilki 3-4 Haziran 2009'da sonuncusu 28-30 Ocak 2010 tarihlerinde olmak üzere yedi adet Alevî çalıştayını gerçekleştirdi. Alevîlerin sorunlarını dile getirmeleri ve çözüm yönünde öneriler sunmaları için oluşturulan çalıştayda, Alevîlerin en önemli talebi olarak ayrımcılığın ortadan kaldırılmasının yanı sıra eğitim ve öğretim müfredatında kendi inançlarına daha geniş yer verilmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsünün ideal laiklik normları içinde yeniden tanımlanması, Cemevlerinin tanınması öne çıkan demokratik hak talepleridir (Alevî Çalıştayını, 2010).

Alevî dernekleri ve sivil toplum örgütleri ilk ve orta dereceli okullarda okutulan zorunlu din dersleriyle büyük ölçüde İslam'ın Sünni yorumunun öğretilmesini laikliğe ve devletin vatandaşlarına eşit muamele yapması ilkesine aykırı bir tutum olarak görüp sık sık eleştirmektedir (Toktaş ve Aras,2010,705). Bu kapsamda hükümetin son dönemde ders kitaplarında Alevîliğe de yer vermesi olumlu bir gelişmedir. Öte yandan, Cemevlerinin Alevîlerin ibadet merkezi olduğu yorumunu yaparak Çankaya Cemevi Yaptırma Derneği'nin kapatılmasına karşı çıkan yerel mahkemenin özgürlükçü kararının cami ve mescit dışında bir yerin ibadethane olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığına, bu nedenle derneğin kapatılması gerektiğine hükmeden bir kararla' (Cumhuriyet, 29 Temmuz 2012: 5) Yargıtay tarafından bozul-

ması sorunun çözümünü güçleştiren olumsuz bir gelişmedir. Engin'in de belirttiği gibi, Alevilerin istemleri, Türkiye'deki demokratikleşme istemleriyle doğrudan ilişkilidir ve 'dini inanç ayrılıkları, üniter bir devletin varlığına ve ortak bir siyasi teşkilat oluşturmaya engel değildir' (Engin, 2002: 219).

Farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü, eşitlik, evrensellik ve kültürler arası entegrasyonu ve iletişimi amaç edinen AB'ye üyelik süreci, başta Alevi vatandaşlarımız olmak üzere tüm vatandaşlarımız tarafından da desteklenmelidir. AB'ye üyelik süreci yoluyla Aleviler, hem sorunlarını çözecek hem de ülkede demokrasinin gelişimine katkıda bulunacaklardır. Alevilerin söz konusu talepleri bir parçalanma ve bölünme nedeni olarak görülmemeli, tam tersine bu taleplerin gereğinin yerine getirilmesi hem ulusal birlik ve bütünlüğümüzün pekişmesine hem de demokrasi standardımızın yükseltilmesine önemli katkılarda bulunacaktır.

Sonuç

Gerçekleştirdiği ve etkin olarak uyguladığı dış insan hakları politikasıyla tüm dünyada insan haklarının durumuyla yakından ilgilenen ve bu çalışmaları nedeniyle 2012 Nobel barış ödülüne layık görülen Avrupa Birliği İnsan haklarını, genişleme politikasının da bir parçası haline getirmiştir. 12 Eylül 1963 Ankara Antlaşması'ndan bu yana Türkiye'nin siyasi ve ekonomik modernleşmesinin ana dayanak noktası olmaya devam eden Avrupa Birliği, 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi kararlarıyla Türkiye'yi AB'ye aday ülke ilan edilmesiyle birlikte AB, ülkemizdeki tüm insan hakları sorunlarıyla yakından ilgilenmeye başlamış, bu kapsamda Alevi vatandaşlarımızın sorunlarıyla da yakından ilgilenmekte ve bu konudaki gelişmeleri takip etmektedir.

Türkiye'nin AB'ye üye olma hedefi ve AB ile entegrasyon süreci Türkiye'de insan hakları standartlarını yükseltmiş, insan haklarının korunması konularında reformlar yapılmasına ve reformların hayata geçirilmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ancak, Alevi vatandaşlarımızın sorunlarına çözüm bulunması konusunda istenilen ilerleme sağlanamamıştır. AB normlarıyla çelişen uygulamalar nedeniyle üyesi olmaya çalışığımız AB, Türkiye'ye eleştiriler yöneltmektedir ve çözüm bulunmadığı takdirde söz konusu eleştiriler devam edecektir. Ülkemizin demokrasi standardının yükseltilmesi için bu yöndeki çabaların artırılması gerekmektedir.

Alevî felsefesinin "yetmiş iki millete aynı gözle bakma" ilkesi, günümüzde Avrupa Birliği'nin temel değerleri arasındadır. Dolayısıyla AB değerleriyle çok benzeşen bu inanç ve öğretiyeye mensup bir toplumun Türkiye'de bulunması da hem ülkemiz hem de Avrupa Birliği için bir şans olarak görülmelidir. Türkiye-AB müzakere sürecinde sivil toplum örgütlerinin oynayacağı rolün artan önemi dolayısıyla, özellikle Alevî sivil toplum örgütlerinin Avrupa Birliği müzakere sürecinde çok önemli roller üstlenebileceğini de vurgulamakta yarar vardır.

Sonnotlar

¹ AİHS'nin ek 1. protokolünün Eğitim hakkı başlıklı 2. maddesi "Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneyeceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir."

Kaynakça

- "AB:Alevî Açılımının Somut Sonuçları Yok", 18 Temmuz 2011, ab-ilan.com <http://www.ab-ilan.com/son-haber/ab-Alevî-aciliminin-somut-sonuclari-yok-004547.html> Erişim tarihi:10.01.2012
- Alevî Çalıştayı Nihai Rapor, Devlet Bakanlığı Ankara, 2010, <http://www.scribd.com/doc/55210588/Alevî-cal%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1-nihai-raporu> , Erişim Tarihi: 30.07.2012
- AB'ye Katılım Yolunda 13 Aday Ülke İçin Avrupa Komisyonu Tarafından Hazırlanan Karma Belge ve Türkiye 1999 Yılı İlerleme Raporu, Ankara, 1999, Announcement: The Nobel Peace Prize for 2012, http://nobelpeaceprize.org/en_GB/laureates-2012/announce-2012/ Erişim Tarihi: 08.11.2012
- "AP'de Alevî Konferansı", <http://www.abhaber.com/haber.php?=17732> Erişim tarihi:10.02.2010
- Avrupa Komisyonu Tarafından hazırlanan 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Brüksel, 14.10.2009, SEC(2009) 1334 Ankara 2009, http://www.abgs.gov.tr/files/pub/ilerleme_rap_2009.pdf Erişim tarihi: 01.04.2010 "Avrupa Parlamentosu'nda Alevîlerin genel sorunları başlıklı brifing", AB Haber 24. 06. 2010, <http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=6647> Erişim tarihi: 10.01.2012
- ENGİN, İsmail, (2002) "Türkiye için Yeni Şanslar, Olanaklar, Sınırlar ve Avrupa Birliği: Türkiye'de Demokratikleşmenin Önemli bir Unsuru Olarak Alevîler", Folklor/Edebiyat, cilt:VIII, sayı: 29, ss.203-221.
- European Union Annual Report on Human Rights 2002, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r10108.htm> Erişim tarihi: 01.04.2009
- European Parliament Resolution Turkey's Progress Report 2009, B-70068/2010 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&reference=B7-0068/2010> Erişim tarihi: 01.04.2010
- European Parliament Resolution on the 2011 Progress Report on Turkey <http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=12415> Erişim tarihi: 11.01.2012
- European Parliament EU-Turkey Joint Parliamentary Committee 60th meeting, Ankara, 27-28 November 2008 http://europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-tr/dv/917_06_en.pdf Erişim tarihi: 24.03.2010
- European Parliament Strasbourg plenary session 23-26 November 2009, http://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/public/focus/20091113FCS64439_en.pdf Erişim tarihi: 20.03.2010 Hasan ve Eylem Zengin-Türkiye Davası, Başvuru no:1448/04), Strazburg, 9 Ekim 2007, http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/1448_04.pdf Erişim tarihi: 12.03.2010
- KUBİCEK, Paul (2005) "The European Union and Grassroots Democratization in Turkey", *Turkish Studies*, Vol. 6, No.3, September 2005.
- POYRAZ, Bedriye (2005) "The Turkish State and Alevîs: Changing Parameters of an Uneasy Relationship", *Middle Eastern Studies*, Vol. 41, No.4, July 2005.

- POYRAZ, Bedriye (2006) "EU Minortiy Perspective and the Case of Alevilik in Turkey", EUI Working Papers RSCAS No.2006/24, European University Institute
- Report on the 2004 regular report and the recommendation of the European Commission on Turkey's progress towards accession, 03.12.2004, A6-0063(2004 final) Erişim tarihi: 02.04.2010
- Strasbourg plenary session 23-26 November 2009, http://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/public/focus/20091113FCS64439_en.pdf Erişim tarihi: 20.03.2010
- TOKTAŞ, Şule (2006) "EU Enlargement Conditions And Minority Protection: A Reflection on Turkey's Non Muslim Minorities" *East European Quarterly*, XL, No:4, December 2006,
- TOKTAŞ, Şule (2010) Aras, Bülent, *Political Science Quarterly*, Volume 124 Number 4, 2009-2010, ss.697-720.
- Turkey 2005 Progress Report, Brussels, 9 November 2005, SEC (2005) 1426 {COM (2005) 561 final, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2005-ec_1426_final_progress_report_tr_en.pdf Erişim tarihi: 09.04.2010
- Turkey 2006 Progress Report, Brussels, 08.11.2006, SEC(2006) 1390 {COM (2006) 649 final} http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2006-tr_sec_1390_en.pdf Erişim tarihi: 02.04.2010
- Turkey 2007 Progress Report, Brussels, 06.11.2007 SEC (2007) 1436 [COM (2007) 663] [http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2007tr-ilerlemeraporu-ing\(1\).pdf](http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2007tr-ilerlemeraporu-ing(1).pdf) Erişim tarihi: 02.04.2010
- Turkey 2008 Progress Report, Brussels, 05.11.2008 SEC (2008) 2699, {COM (2008) 674} http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2008_-turkey_progress_report_en.pdf Erişim Tarihi: 23.03.2010
- Türkiye 2007 Katılım Ortaklığı Belgesi, Brüksel, 26 Şubat 2008, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB-2007-tr.pdf> Erişim tarihi: 22.03.2010
- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara, 2002
- "Yargıtay, cemevini ibadethane olarak tanımadı", Cumhuriyet, 29 Temmuz 2012, s.5
- 2000 Regular Report From the Commission on Turkey's Progress Towards Accession , 8 November 2000, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2000_duzenli_raporlartu_en.pdf Erişim tarihi: 02.04.2010
- 2004 Regular Report on Turkey' Progress Towards Accession, Brussels, 06.10.2004, SEC (2004) 1201, Erişim tarihi: 15.03.2010 http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2004_duzenli_raporlarr_tk_2004_en.pdf
- 2003 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/2003_duzenli_raporlarr_tk_final_en.pdf Erişim Tarihi: 02.04.2010
- 2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 9 Kasım 2010 SEC (2010) 1327 http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf Erişim tarihi: 01.01.2012
- 2011 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Brüksel 12 Ekim 2011 SEC (2011) 1201 http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf Erişim tarihi: 10.01.2012